

Maaailmanjärjestyksen uhattu tulevaisuus: Ratkaisuna globaalikansalaisuus?

Aaro Tarvainen¹ & Aini Laakso²

Ylén, Paula (2021). *Maailman tila ja kehitysnäkymät. Kohti uutta, kestävämpää maailmanjärjestystä?* Agape Kustannus ja Konsultointi, Hämeenkyrö. 941 s.

Mikä on maailman tila? Mitkä ovat sen kehitysnäkymät? Kuljemmeko ihmiskuntana kohti uutta, kestävämpää maailmanjärjestystä? Näihin kysymyksiin yhteiskuntatieteiden tohtori ja tietokirjailija Paula Ylén pyrkii vastaamaan hieman yli 800-sivuisessa, yhteiskuntaa ja politiikkaa, ympäristöä ja ihmiskäsitystä sekä kaikkea näiden väliltä käsittelevässä teoksessaan. Ylén lähestyy maailman kehityksen suunnan ja tilan tarkastelua ihmiselämän ja yhteiskunnan toimivuuden kannalta keskeisten aiheiden kautta. Ennen kaikkea Ylén peräänkuuluttaa eettisen vastuutietoisuuden ja arvovalintojen merkitystä globalisaation sekä maailman kehityksen kontekstissa. Hän esittää globaalikansalaisuuden vaihtoehtoisena visiona synkälle kehitysnäkemälle, johon nykymaailmantila on johtamassa. Ylénin teos tuo kattavasti esiin edellä mainittujen aihepiirien muutokseen liittyvät keskeiset tekijät viime vuosikymmenien kehityksen sekä taantumien valossa, eikä teoksen sivumäärä päästä lukijaa helpolla.

Ylénin teoksen ensimmäinen puolisko käsittelee yhteiskuntaa hyvin laaja-alaisesti. Ylén aloittaa hallinto- ja valtajärjestelmien tarkastelulla ruotien niihin liittyviä ongelmia yksilön autonomian ja vaikuttamisen näkökulmasta. Oligarkiat, nepotismi, korruptio, poliittinen syrjintä väestönosien kesken sekä useat muut ongelmakohtat nostetaan esiin. Samalla rivien välistä näkyy kansainvälinen suunta, jossa parlamentaarinen demokraattinen päätöksenteko ja liberaali arvopohja kohtaavat taantumien. Ennen kaikkea teoksen laajuus palvelee maailmannäkemyksiä, joka haastaa monille luonnollisen ja perinteisen näkemyksen siitä, että demokraattinen parlamentarismi ja liberaalit arvot ovat itseoikeutettuja. Etenkin poliittisen väkivallan, autoritaarisen hallintomuodon yleisyyden ja kansainvälisen politiikan konfliktien painottaminen korostavat tosiasiaa siitä, että edustuksellinen demokratia ja parlamentaariset hallintojärjestelmät ovat globaalisti enemmänkin poikkeus kuin sääntö.

Ylénin tulokulmaa teoksessa käsiteltyihin aiheisiin voi luonnehtia kriittiseksi. Yksilön asemaa ja yleisihmisyyttä korostava näkökulma toimii erityisen hyvin, kun kriittisen tarkastelun kohteeksi valikoituu oman valtion kansallinen politiikka ja oikeusvaltioperiaatteiden täyttyminen. Myös Suomen demokraattiselle järjestelmälle ominaiset kipukohtat tuodaan häpeilemättä esille. Kansainvälisen politiikan tasolla Ylén on onnistunut erityisesti kansainvälisten instituutioiden toiminnan ja tätä ohjaavien periaatteellisten lähtökohtien tarkastelussa. Etenkin kansainvälisten instituutioiden sisällä ilmenevät intressikonfliktit ja eturistiriit-

1 VTK, Turun yliopisto, <aaro.a.tarvainen@utu.fi>

2 VTK, Turun yliopisto, <aini.e.laakso@utu.fi>

dat nousevat esiin näiden haastaessa vastavuoroisen yhteistyön ja lopulta jopa instituutioiden perustamisen tarkoituksen. Kansainvälisiä instituutioita tarkasteleva näkökulma on erityisen ansiokas siinä, että se havainnoi myös länsimaisen viitekehyksen ulkopuolella operoivia instituutioita, erityisesti Latinalaisen Amerikan ja Afrikan kontekstissa.

Ylén painottaa onnistuneesti myös politiikantutkijoille ehkä hieman vierasta tai toisarvoista kehityskaarta osana laajempaa yhteiskunnallista kokonaisuutta. Kansainvälisen politiikan ohella hän paneutuu muun muassa työn mekanisointumiseen, yhteiskuntien teknologisoitumisen vaikutuksiin sekä kansainväliseen ilmiöön, jossa kapitalistisen tuotantomuodon leviäminen yhdessä kasvavan voitontavoittelun kanssa muovaavat kulttuurien, yksilöiden ja lopulta myös politiikan arvomaailmaa. Ennen kaikkea kehittyviä valtioita ja työvoiman olosuhteita sekä niihin liittyviä poliittisia kysymyksiä käsittelevät kappaleet ovat hyvä muistutus länsimaisen kulutusyhteiskunnan jäsenelle siitä, että yhä useamman kulutetun hyödykkeen taustalta löytyy työvoiman, etenkin naisten ja lasten hyväksikäyttöä. Matalat palkat, haastavat ja hengenvaaralliset työolosuhteet, työnantajien piittaamattomuus työvoiman hyvinvoinnista sekä luonnosta tai vaikkapa siirtotyöläisten kohtelu Pohjoismaissa ovat muistutuksia siitä, että kerskakulutuksemme ja yhteiskuntien vaurauden kasvun mahdollistaa toisten ihmisten kärsimys.

Lisäksi Ylén nostaa esille erityisesti työntekoon ja työvoimaan liittyvät eettiset ongelmat kohdat kansainvälisten instituutioiden arvokkaan työn kautta, joka on kuitenkin ongelman ratkaisemiseksi riittämätöntä. Etenkin YK:n alaisuudessa toimivan ILO:n roolia ja työehtosopimusten, työntekijöiden oikeuksien sääntöpohjaa ja yritysten vastuuvollisuutta käsitellään kattavasti kansainvälisellä tasolla. Ennen kaikkea nämä linkittyvät ympäristöön, ilmastomuutokseen sekä laajempiin koko ihmiskuntaa koskeviin kysymyksiin esimerkiksi siitä, miten kehittyvien valtioiden tulisi modernisoitua, jotta maapallon kantokyky ja ihmiselämälle sekä luonnolle suotuisat elinolosuhteet säilyisivät. Mitä tämä tarkoittaa länsimaiden ja yleisesti kapitalistisen teollisuusyhteiskunnan tulevaisuuden kannalta? Minkälaisia luontoon ja globalisaatioon sidoksissa olevia konflikteja voimme odottaa tulevaisuudelta tai miten tätä prosessia tulisi pyrkiä muuttamaan?

Etenkin teoksen ympäristöosio ilmentää Ylénin halua herättää lukija nykyisen elämäntavan ongelmallisuuteen ja siitä seuraavaan huolestuttavaan tulevaisuuskuvaan. Ylénin yksilöön ja ihmisyyteen katseensa kiinnittävä näkökulma on mielenkiintoinen ja ajatuksia herättävä, mutta se väistyy taemmas erityisesti uusiutuvia energialähteiden ja niiden käyttöönottomahdollisuuksien kohdalla, kun niitä tarkastellaan eettisen vastuutietoisuuden ja kestävyuden näkökulmista. Ylén käy vertaillen läpi eri energialähteitä ja valottaa lukijalle niiden alueellisia mahdollisuuksia ja haasteita esittämällä selkeästi uusiutuvien energialähteiden vielä osittain myös hyödyntämättömiä etuja. Ylén pyrkii antamaan lukijalle työkalut vertailla uusiutuvien energianlähteiden hyötyjä ja ongelmakohtia esittelemällä niiden toimintaa ajoittain melko teknisestä näkökulmasta. Tällöin lukija hetkittäin eksyy teoksen laajemmasta tavoitteesta, kun tiedon määrän laajuus jättää kokonaiskuvan pirstaleiseksi. Ylénin ote on kuitenkin kauas katsova, eikä hänen pyrkimyksensä antaa esittelemistään aiheista lukijalle laajat pohjatiedot jää huomaamatta.

Ylén käsittelee teoksen viimeisessä osiossa myös sosiaalistumisen ja yksilöitymisen käsitteitä. Sosiaalistumisella tarkoitetaan yksilön kasvatusta yhteisössä ja yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyihin ajattelu- ja toimintatapoihin arvoineen ja uskomusjärjestelmineen. Yksilöitymisellä taas tarkoitetaan sitä, että yksilöstä kehittyy autenttinen itsensä, jolloin hänelle kehittyy kyky ajatella itsenäisesti ja toimia sen mukaan. Sosiaalistumisen ja yksilöitymisen käsitteet ovat Ylénin teoksen ytimessä, sillä ne linkittyvät omaksuttuun maailmankuvaan, joka puolestaan ohjaa itsemme määrittelyä suhteessa muihin ja maailmaan toimintaamme ohjaten. Juuri sosiaalistumisen ja yksilöitymisen vinoutunut kehitys on keskiössä nykypäivän itsekeskeisessä ja itsekkäässä yksilökeskeisessä kulttuurissa, joka näkyy Ylénin teoksessa läpi-käytyjen eri teemojen kantavana perimmäisenä ongelma-kohtana.

Laajempaan kokonaisuuteen katsottuna Ylénin teos pyrkii vastaamaan kauttaaltaan melko kieltävästi esittämäänsä kysymykseen siitä, etenemmekö kohti uutta, kestävämpää maailmanjärjestystä. Muun muassa yksilön ja yhteiskunnan materialistinen suhde ympäristöön, uusiutuvien energialähteiden käyttöönoton hitaus ja haasteellisuus sekä myös halua-mattomuus ja talouskasvun priorisointi ympäristön yläpuolelle ovat johtaneet tilanteeseen, jossa elinolosuhteiden kohtuullisen tason jatkumisen turvaamiseksi ihmisten tulisi muuttaa ja arvomaailmaansa toimintansa nopeasti. Nykyisen elämäntavan jatkaminen sellaisenaan johtaa Ylénin mukaan tilanteeseen, jossa ilmaston ääri-ilmiöityminen ilmastonmuutoksen kiihtymisen myötä, luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen, väestön hallitsematon kasvu ja elinolosuhteiden huononeminen ja lopulta hallintorakenteiden ja kansantalouksien kriisiytyminen on todennäköistä.

Tämän tulevaisuuskuvan rinnalle Ylén tarjoaa vaihtoehdoisen vision siitä, mihin kehitysnäkymä voisi johtaa, jos ihmisyyys muuttuisi kokonaisuutta ajattelevaksi globaalikansalaisuudeksi. Globaalikansalainen ajattelee hänen mukaansa valintojensa eettisiä vaikutuksia ja niiden seurauksivaikutuksia, eikä nykytilan ihmisen tavoin olisi niin itsekeskeinen, ahne ja lyhytnäköinen. Ylénin mukaan globaalikansalaisten maailmassa on todennäköistä, että muun muassa tuotanto ja kulutus pienenisivät, mikä vähentäisi jätteiden ja saasteiden määrää, ilmastonmuutos laantuisi ja kansakuntien ja yhteisöjen väliset suhteet pysyisivät kohtuullisina. Kuvaus vastuuntuntoisemman ja eettisiä seurauksia ajattelevan maailman mahdollisuudesta on tavoittelemisen arvoinen. Kuitenkin nykymaailmantilan taustoitus jättää lukijan kaipaamaan syvällisempää otetta, kun esimerkiksi ympäristöön vaikuttavien eri toimijoiden, kuten monikansallisten yritysten ja kansainvälisiä kansalaisjärjestöjen sekä ympäristöpoliittisten sopimusten kuvaus jää ajoittain melko pintapuoliseksi. Syvällisemmän ja analyttisen otteen kautta Ylénin visio tähänastisen politiikan ja ihmisyyden seurauksista voisi välittyä lukijalle paremmin.

Ylénin lähestymistapa kansainvälisen politiikan ilmiöihin sekä yleisesti modernisaation ja globalisaation tarkasteluun on hieman valtavirrasta poikkeava. Ylén pyrkii teoksessa painottamaan erityisesti yksilön asemaa ja näkökulmaa suhteessa kiihtyneen muuttuvaan maailmaan ja niiden aiheuttamiin ongelma-kohtiin valitsemiensa aihealueiden avulla. Hänen esittämänsä yksilö- ja yleisinhimillinen näkökulma toimii koko teoksen kantavana voimana, mutta näkö-

kulman ansioista huolimatta teos toimii lähinnä yleissivistävänä, ilman suurempaa syväuloitteista yhteiskuntakritiikkiä.

Ylénin esittämä yhteiskunnan perusyksikön näkökulma, yksilösubjektin asemaa kuvaava analyysi, jää ajoittain hieman ontuvaksi. Teoksen eetos saa nopeasti luonteen, jossa kansainvälisiä ilmiöitä ja ongelmia luetellaan peilattuna yksilöön, pääsääntöisesti korostaen niiden kielteisiä ominaisuuksia. Yleisesti ihmisyyden ja sen tilan sekä kehityksen tarkastelu on kul-lanarvoista kansainvälisessä politiikassa ja globalisaation tutkimuksessa, mikä myös usein unohtuu valtavirran tutkimuksessa. Ylén on onnistunut kuvaamaan kattavasti tätä ihmisyyden tilan kehitystä. Tästä huolimatta valittu näkökulma kaipaisi syvennystä ja teoreettisen viitekehyksen yhdistettynä laajempaan historialliseen tarkasteluun, jotta ihmisyyden ja ihmiselämän muutoksen syvyys sekä laajuus pääsisivät oikeuksiinsa tekstin kautta. Tätä ongelmaa ilmentävät laava ja paikoittain epätarkka käsitteiden käyttö, kuten Ylénin mainitsemat normi-ihmisyyden ja spesiaali-ihmisyyden, jossa jälkimmäisellä tarkoitetaan moraalista ylemmyyttä ja vallankäyttöä suhteessa yksilöön esimerkiksi autoritaarista vallankäyttöä tai poliittisten eturyhmien toimintaa tarkasteltaessa. Lukijalle käsitteiden syvempi merkitys jää kuitenkin hieman epäselväksi.

Kokonaisuudessaan Ylénin teos on kunnianhimoinen kokonaisuus yhteiskunnallisten toimijoiden, työ- ja talouselämän sekä ympäristön tarkastelua eettisyyden näkökulmasta, minkä hän heijastaa omaan pohdintaansa nykyihmisyydestä ja sen itsekkeskeisyyteen kääntyneestä ja lyhytkatseisesta luonteesta. Teoksellaan Ylén pyrkii herättämään lukijan tähän rappeutuneeseen ja eettisesti vinoutuneeseen maailman nykytilaan, ja sitä kautta tekemään tarvittavat muutokset elämäntapaamme, jotta kulkisimme kohti kestävämpää maailmanjärjестystä. Ratkaisevaa on jokaisen yksilön vastuuntuntoisuuden ja muutenkin itsensä eettisyyden kehittäminen, jotta yksilöt palvelisivat Ylénin sanoin elämän arvoa ja tarkoitusta.